

Шармар Ольга Михайлівна,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ
ПОРУШЕННЯ РІВНОПРАВНОСТІ ГРОМАДЯН ЗАЛЕЖНО
ВІД ЇХ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ НАЛЕЖНОСТІ,
РЕЛІГІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ, ІНВАЛІДНОСТІ
ТА ЗА ІНШИМИ ОЗНАКАМИ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТ. 161 КК УКРАЇНИ**

У ст. 24 Конституції України визначено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Для захисту цих прав і свобод законодавець встановив кримінальну відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, яка передбачена в ст. 161 КК України. Слідча і судова практика застосування цієї норми свідчить про наявність у ній недоліків, що перешкоджають чи ускладнюють протидію порушенню рівноправності громадян.

Частина 1 ст. 161 КК України передбачає відповідальність за: «Умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». У ч. 2 ст. 161 КК України зазначено: «2. Ті самі дії, поєднані з насильством, обманом чи погрозами, а також вчинені службовою особою». Частина 3 цієї норми закріплює: «Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, які були вчинені організованою групою осіб або спричинили тяжкі наслідки».

Основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують рівноправність громадян та їх права. Факультативними додатковими об'єктами можуть бути честь і гідність особи, її життя, здоров'я, власність.

З об'єктивної сторони злочин може проявлятися у формі:

1) дій, спрямованих на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності;

2) образи почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями;

3) прямого чи непрямого обмеження прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

4) встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за зазначеними вище ознаками.

Суб'єктивна сторона має прямий умисел та спеціальну мету – розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі в країні чи окремому її регіоні або приниження національної честі та гідності представників окремих національних груп. Суб'єктом злочину може бути, фізична, осудна особа, яка досягла 16-р., а в деяких випадках може бути службова особа. Це пояснюється тим, що службові особи зобов'язані в першу чергу забезпечувати реалізацію прав та свобод громадян, а якщо ж навпаки – завдає шкоди таким правам – це суттєво підвищує суспільну небезпечність таких злочинів.

Слід зазначити, що мотиви расової, національної або релігійної нетерпимості передбачені як кваліфікуючі ознаки містяться і в інших злочинах зокрема: тяжкі тілесні ушкодження (ч. 2 ст. 121 КК України), середньої тяжкості тілесні ушкодження (ч. 2 ст. 122 КК України), побої та мордування (ч. 2 ст. 126 КК України), катування (ч. 2 ст. 127 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК України), умисне вбивство (п. 14 ч. 1 ст. 115 КК України). Аналізуючи об'єктивну сторону складу злочину в ч. 2 ст. 161 КК України, а саме «дії, поєднані з насильством, погрозами» виникає запитання, які форми психічного та фізичного насильства охоплюються цим поняттям? Результати судової практики свідчить, що у разі заподіяння потерпілому насильства у вигляді легкого тілесного ушкодження, дії винного кваліфікуються за ч. 2 ст. 161 КК України. У зв'язку з цим виникає питання чи охоплюються поняттям насильство в ч. 2 ст. 161 КК України заподіяння потерпілому середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи вимагає додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 122 КК України, яка також містить мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості. Якщо ж у цьому випадку дії винного кваліфікувати за сукупністю статей ч. 2 ст. 161 КК України та ч. 2 ст. 122 КК України, то це свідчить про подвійне інкримінування? Таке питання виникає і при тлумаченні поняття тяжких наслідків, які можуть бути спричиненні внаслідок вчинення цього злочину, передбачені ч. 3 ст. 161 КК України. Наприклад, чи потрібно у цьому випадку додатково кваліфікувати дії суб'єкта злочину при спричиненні

потерпілому тяжких наслідків і за ч. 3 ст. 161 КК України за ч. 2 ст. 121 КК України, яка також містить мотиви расової національної чи релігійної нетерпимості. Якщо тілесне ушкодження має ознаку небезпечності для життя та здоров'я в момент заподіяння для потерпілого і вчинене з мотивів расової національної чи релігійної нетерпимості, то це вимагає кваліфікації за сукупністю ч. 3 ст. 161 КК України та ч. 2 ст. 121 КК України. Як наслідок, знову виникає подвійне інкримінування.

Отже, наявність кримінально-правових норм, які містять насильство, що вчиняється з мотивів нетерпимості може призвести до подвійного інкримінування та порушення конституційних принципів, що свідчить про необхідність подальшого удосконалення положень КК України. Із метою уникнення зайвої диференціації вважаємо, що законодавець має конкретизувати в ч. 2, 3 ст. 161 КК України фізичне і психічне насильство або виключити ознаки, які характеризують мотиви, расової, національної чи релігійної нетерпимості із кваліфікуючих ознак злочинів проти життя та здоров'я особи.